

Márton Andrea¹

AZ ÉSZAKI-SARK OROSZORSZÁG STRATÉGIAI GONDOLKODÁSÁBAN²

Az Északi-sark régiójának felértékelődése részben a globális felmelegedés okozta éghajlatváltozásnak, részben az ennek hatására felfedezett ásványkincsek kiaknázási lehetőségeinek köszönhetőek. A térség helyzetét bonyolítja, hogy nemcsak a régióban található államok szövetségi és bilaterális kapcsolatai befolyásolják a régió geopolitikai helyzetét, hanem az Egyesült Nemzetek Szervezetének egyezményei és határozatai, valamint az Európai Unió politikája, és a feltörekvő országok –gondolok itt elsősorban Kínára- politikái is. Jelenleg folytatva megkezdett kutatásaimat ebben a témában, új szemszögből szeretném bemutatni Oroszország hozzáállását a kérdéshez.

THE ARCTIC IN THE STRATEGIAN THINKING OF THE RUSSIA

The Arctic region become more interesting area recently because on the one hand climate changes caused by the global warming and the other hand discovered mineral resources first of all carbohydrates. The geopolitical situation of the area is complicated not only by the bilateral and allied relationship of countries in the region but by the UN's resolutions and conventions and policy of the EU and the policy of the emerging countries first of all China. I want to continue my research concerning this topic from point of view of the new perspective of the Russian Federation.

Az Északi-sark régió a XX. század végén geopolitikailag feledésbe merült, majd a XXI. század első évtizedeiben felfedezett ásványi kincseknek és a globális felmelegedés okozta klímaváltozásnak köszönhetően geopolitikai és geostratégiai szempontból is az érdeklődés előterébe került. Az olvadó jégsapka, a megnyíló hajózási útvonalak, valamint az arktiszi kontinentális talajban található szénhidrogének és egyéb ásványi kincsek új fejezetet nyitottak a régió történetében.

Az arktiszi biztonság szempontjából a gazdasági, jogi és politikai és védelmi szempontokat kell elsősorban figyelembe venni. Az Északi-sark régióban kiemelt figyelmet kell fordítani az Orosz Föderációra, mivel az ország a legjelentősebb arktiszi szereplő. Ez több okra is visszavezethető: az egyik, hogy az ország nagy ambíciókkal és jelentős fejlődési potenciállal rendelkezik. A másik ok, amiért figyelniünk kell rá, az, hogy stratégiai gondolkodásában a régió központi szerepet játszik és jelenleg is meghatározza az ország védelempolitikáját.

Az éghajlatváltozás hatásai a régióban gyorsabb ütemben és súlyosabb formában jelennek meg, mint bárhol a világon. Ezek a hatások jelentősen átrajzolják a régió geopolitikai képét. Mivel a jégtakaró visszahúzódik új lehetőségek és új biztonsági kihívások és fenyegetések jelennek meg.³

¹ Hadtudomány PhD fokozatos, Nemzeti Közszerológati Egyetem, andrimarton@gmail.com

² Lektorálta: Padányi József, egyetemi tanár, Nemzeti Közszerológati Egyetem, padanyi.jozsef@uni-nke.hu

³ Padányi József: Az éghajlatváltozás hatása a biztonságra és a katonai erő alkalmazására. Budapest: Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, 2010. p. 15. (Védelmi tanulmányok, ISSN 1216-4704; 63.)

Azonban a korábban elhangzott jóslatokról – példátlan kereskedelmi forgalomról és az új hajózási útvonalak megnyílásáról – kiderült, hogy túlzottan optimisták. Hasonlóan a régióban lezajló katonai konfliktusról szóló jóslatokhoz, melyeket általában „minden ingyen van” jelzővel látnak el. A régió iránti fokozott érdeklődés vezetett inkább az intenzív politikai folyamatokhoz a sarkvidéki államok között. Ezeknek a politikai folyamatoknak köszönhetően a régió egyre inkább az érdeklődés előterére került. Oroszország az Északi-sark régió legnagyobb parti állama. Az ország Északi-sark stratégiája⁴ 2009-ben jelent meg, melynek összefoglaló mondata: „*Oroszország vezető hatalmi szerepének megőrzése az Északi-sark régióban*”.⁵ Az előbbi összefoglaló mondat, vajon tényleg lefedi azokat a politikai célokat, melyeket az Orosz Föderáció Arktisszal kapcsolatos politikáját jellemzik és jellemezni fogják 2020-ig?

Az Orosz Föderáció Biztonsági Tanácsa által jóváhagyott dokumentum kiemeli a fő célokat, melyeket csak általánosan fogalmaz meg úgy, mint a társadalmi-gazdasági fejlesztés, a katonai biztonság, a környezeti biztonság, a tudomány- és technológiafejlesztés. A dokumentumban célként jelenik meg a térség békéjének és biztonságának megőrzése, valamint a nemzetközi együttműködés létrehozásának igénye. Az orosz kül- és biztonságpolitikáról írt tanulmánykötetben jelent meg Zysk írása⁶: melyben úgy fogalmaz, hogy az Arktiszon létrehozásra kerülő katonai erő az Artic Specnaz (különleges műveleti erő) célja, hogy megvédje az orosz nemzeti érdekeket az Északi-sark régióban. A tanulmány azonban rámutat arra is, hogy Oroszország célja a nagyhatalmi státusz elérése és ennek egyik fontos eleme a haditengerészeti erők fejlesztése és modernizálása. Itt említeném meg, hogy Oroszország katonai doktrínájában kiemelt szerepet kapott a haditengerészet fejlesztése és az Északi Flotta alárendeltségébe tartozó nukleáris tengeralattjáró flotta modernizálása és fejlesztése. Természetesen az Északi-sark régió az orosz kül- és biztonságpolitika szempontjából nemcsak az áhított nagyhatalmi státusz megszerzése miatt fontos. Oroszország a hidegháború évei alatt hatalmas tengeri területeket ellenőrzött az éghajlatváltozás hatására bekövetkező változások azonban az ország számára új potenciális gazdasági lehetőségeket is kínálnak. Az Északi-sarkról szóló orosz stratégia kiemelt pontja a gazdasági lehetőségek kiaknázása. A stratégiai dokumentum kimondja a régióban építeni és fejleszteni kell a mind a hajózással kapcsolatos, mind pedig az olaj- és gáziparral kapcsolatos infrastruktúrát.

A hajózással kapcsolatos infrastruktúra fejlesztése azért is szükséges, mert az Észak-keleti Átjáró hajózásához jelenleg speciális merülésű hajókra van szükség a Kara- és a Laptev-tengereken található kis mélységű szorosok miatt, és az őszi-téli időszakban jégtörő hajók nélkül a szakasz nem hajózható. A fejlesztés további célja, hogy a korábban kizárólag belvízi hajózásra használt kikötői infrastruktúrát alkalmassá kell tenni a kereskedelmi célú hajózás kiszolgálására is. Az IPCC jelentése⁷ szerint az elkövetkező évtizedekben elolvadhat a jégtakaró az Arktiszon, amely így megnyit egy újabb hajózási útvonalat az Északi-óceánon ez pedig az Északi Transzít

⁴ Orosz Föderáció Arktisz stratégiája: <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html> letöltési idő: 2012-05-23 15:43

⁵ Lassi Heininen: High North in world politics and changing geopolitics of north

http://www.petrus.ru/Faculties/Politicalology/ISSK'10/Heininen_High_North.ppt letöltési idő: 2012-05-23 16:02

⁶ Katarina B Zysk: Russian military power and the Arctic The EU-Russia Centre Review Issue Eight Russian Foreign Policy 80-86.p. http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/review_viii_final_13_10.pdf letöltési idő: 2013-02-14 10:46

⁷ IPCC jelentés: Climate Change 2007: Synthesis Report, http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/syr/ar4_syr.pdf letöltési idő: 2011-10-09 10:45

útvonal, amelynek egy része szintén érinti az orosz vizeket. A kereskedelmi hajózás fejlődése, amely lerövidíti az útvonalakat az Atlanti-és a Csendes-óceán között a jövőben számos kérdést vet fel, melyre az orosz Északi-sark stratégiából nem kapunk egyértelmű választ, azonban az orosz kül- és biztonságpolitika vezetőinek hivatalos beszédeiből képet alkothatunk az orosz álláspontról.

Oroszország Északi-sark stratégiájában ugyan a Svalbard-szigetekkel kapcsolatos álláspont nem jelenik meg, ugyanakkor Genyadij Olenyik az Orosz Szövetségi Államtanács elnökének véleménye⁸ jól jellemzi a szigetcsoporttal kapcsolatos orosz álláspontot: szükséges és fontos biztosítani az orosz jelenlétet ebben a régióban. Az orosz politikai és katonai körök úgy gondolják, hogy a Norvégia által képviselt álláspont a szigetcsoporttal kapcsolatban tisztességtelen és jogi szempontból kétes, célja pedig Oroszország távoltartása a szigetektől és a vele szomszédos vizektől. Mint, ahogy már azt írtam⁹ Oroszország a Norvégia által létrehozott védett halászati övezetet a szigetcsoport körül nem ismeri el. Az elkövetkező években választ kell adnia az orosz politikának arra a kérdésre, hogy a változó geo-politikai helyzetben milyen kapcsolatot alakít ki a NATO-tagállam Norvégiával. Itt kell megjegyezni, hogy az orosz Északi-sark stratégia egyik kiemelt pontja az orosz határok biztosítása a régióban. A határkérdések rendezését bonyolítja, hogy az Északi-sark régióban vagy megállapított határok vannak, vagy részben az ENSZ tengerjogi Konvenciója szabályozza, vagy bilaterális megállapodások adják a parti országok közötti tengeri határokat. A geo-stratégiai helyzet változásával azonban a főként a halászati és a hajózási lehetőségek változásával újra és újra felmerülnek a megállapított határszakaszokon is a viták. Oroszország számára a tengeri határainak biztosítása alapvető stratégiai érdeke, hiszen a régióban levő gazdasági lehetőségeit csak így tudja az elkövetkező években, évtizedekben kiaknázni.

Oroszország Északi-sark régióban levő tengeri határai közül kettőt fogok bemutatni, az Amerikai Egyesült Államokkal, illetve a Norvégiával közös határszakaszokat. Választásom azért is esett erre a két határszakaszra, mert itt a gazdasági kérdések is befolyásolják a megoldási lehetőségeket.

Először bemutatom az Amerikai Egyesült Államokkal közös határszakaszt. Az Amerikai Egyesült Államok 1867-ben¹⁰ vásárolta meg Alaszka területét Oroszországtól. A vásárlással együtt a megállapodás meghatározta a két ország közötti tengeri határt is. A hidegháború időszaka alatt a határszakaszt folyamatosan ellenőrizte mindkét ország haditengerészete. Amikor mindkét ország aláírta az ENSZ Tengerjogi Konvencióját, melyet az Amerikai Egyesült Államok nem ratifikált, viszont Oroszország igen az 1867-ben megkötött megállapodást a kizárólagos gazdasági övezetek létrejötte miatt módosítani kellett. Az 1990-ben az akkori külügyminiszterek módosították a megállapodást a tengeri határokról, azonban a Szovjetunió összeomlása után a létrejövő Oroszország nem ratifikálta a megállapodást, azzal az indokkal, hogy számára az

⁸ G. D. Oleinik, Prisztstvie Rossijskoi Federatsii na arhipelag Shpitsbergen: politiko-pravovye, ekonomicheskie i gumanitarnye aspekty, The Council of the Federation Committee on Northern Territories and Indigenous Minorities Issues, www.severcom.ru letöltési idő: 2009-06-13 10:57

⁹ Russia in the Arctic Hadtudományi Szemle on-line 2012/3-4 szám 166-175. oldal
http://hadtudomanyiszemle.zmne.hu/files/2012/2012_2/2012_2_rv_marton_andrea_166_175.pdf letöltési idő: 2014-04-15 14:22

¹⁰ Treaty with Russia <http://memory.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=llsl&fileName=015/llsl015.db&recNum=572> letöltési idő: 2014-03-15 15:51

hátrányos helyzetet teremt. Oroszország szeretné felülvizsgálni a szerződést azzal az indokkal, hogy halászhajói hozzáférést kapjanak a határon átívelő halászati kvóták felhasználására. Az Amerikai Egyesült Államok elutasította az orosz kérelmet. Bár a nemzetközi jog az Amerikai Egyesült Államoknak ad igazat, a Bering-tengeren folyamatos konfliktust okoz a két ország között. Vajon csak a gazdasági érdekek motiválják az orosz politikai köröket? A válasz ebben az esetben nem ilyen egyszerű, mert nemcsak az éghajlatváltozás okozta változások és a halászati kvóták adják a motivációt, hanem az 1867-ben megkötött szerződés hiányosságai is. A szerződés hiányosságát az adja, hogy Oroszország és az Amerikai Egyesült Államok már mértani vetületet használnak a határvonalak rögzítéséhez, így viszont a két állam tengeri határán marad egy 15 000 km²-es terület melynek hovatartozása vitatott. A két ország megállapodott abban, hogy az 1867-es szerződés rendelkezéseit tiszteletben tartják, azonban az 1980-as években tárgyalásokat kezdtek a határvonal rendezéséről. Az 1990-ben megkötött megállapodás az egyenlő távolság elve alapján rögzíti a határvonalat a két ország között. Az így létrejött tengeri határvonal hátrányosan érinti Oroszországot a tengeri erőforrások használata szempontjából, így az ország soha nem ratifikálta a megállapodást. Orosz vélemény szerint a megállapodás azért is hátrányos az ország számára, mert lemondott a jogos halászati területekről, valamint számos a Csukcs- és a Bering-tengeren levő földgáz és potenciális kőolajmezőről, valamint a tengeralattjárók által használt tengeri kijáratról. Orosz szempontból a megállapodás sorsa továbbra is bizonytalan, azonban a nemzetközi szokásjog alapján lehet a jelenlegi helyzetben meghatározni a két ország tengeri határát. Ugyanakkor az orosz halászflootta megjelenése az amerikai kizárólagos gazdasági övezetben vitákat és konfliktusokat generál a két ország között. A fennálló problémákat kezelni azonban csak tárgyalásos úton lehet, vagy akkor, ha az 1990-ben megkötött megállapodást Oroszország ratifikálja.

A következő határszakasz, amelyet bemutatok a Norvégiával közös részben megállapított, részben tárgyalásos úton létrehozott határszakasz.

Oroszország és Norvégia között nincsenek egyértelműen meghatározott tengeri határok. A két ország 1957-ben először a Varanger fjordot osztotta fel egymás között.¹¹ A felosztásnál már kiderült a két ország közötti véleménykülönbség, míg Oroszország a szektor elv alapján, addig Norvégia az egyenlő távolság elve alapján akarta a határokat meghatározni. A felosztásból adódó nézetkülönbségek miatt, azonban keletkezett egy 176.000km²-es terület, melynek hovatartozása vitatott volt, és amelyről 1978-ban a két ország Szürke Zóna¹² néven kötött megállapodást. A megállapodás 2010-ben lejárt. A két országnak sikerült ugyan konszenzusos megállapodást találni a határkérdésre. 2010-ben aláírták a két ország közötti megállapodást a határszakaszról.¹³

Oroszország még egy területet kiemelten fontosnak tart, ez pedig a Lomonoszov- és Mengyelejev-hátság. Az ország már 2001-ben az ENSZ Kontinentális Talapzat Bizottságához fordult, hogy igényt tart a területekre, mert az az Eurázsiai kontinentális talapzatához tartozik. Az ENSZ

¹¹ „Continental boundary Norway-Soviet Union” International Boundary Study Series A Limits of the Sea <http://www.state.gov/documents/organization/61609.pdf> letöltési idő: 2014-03-14 17:20

¹² The grey zone agreement of 1978 <http://www.fni.no/doc&pdf/FNI-R1309.pdf> letöltési idő: 2014-12-20 17:39

¹³ Norway, Russia Agree on Arctic Border Compromise http://www.rigzone.com/news/article.asp?a_id=91662 letöltési idő: 2014-02-25 17:30

felszólította Oroszországot, hogy nyújtson be tudományos bizonyítékokat a terület hovatartozásáról.

1. ábra A megállapított határvonal az Orosz - Norvég határon¹⁴

Az orosz Északi-sark stratégia nemcsak a hajózást vagy Svalbard-szigetek helyzetét kezeli prioritásként, a különböző élő és élettelen tengeri erőforrásokkal kapcsolatos kérdéseket is. Oroszország és Norvégia az elmúlt évtizedekben számos megállapodást kötött a halászati kérdések megoldására. A két ország közötti halászati együttműködés általában jól működik, a közös halászati bizottság állapítja meg a halászati kvótákat. Az 1990-es évek óta vannak nézet különbségek a két ország között, mert Norvégia állítja, hogy a területet Oroszország túlhalássza.

A hidegháború időszaka alatt a Barents-tenger déli régiója, a norvég szárazföld a Svalbard-szigetek, valamint Novaja Zemlja és a Ferenc József-föld közötti tengeri terület biztosította Észak-Norvégia és az orosz Arhangelszk régió településeinek a tengeri erőforrásokat. Ebben az időszakban orosz részről politikai és ideológiai okok csak másodlagos jelentőséggel rendelkezett a terület, mert az elsődleges halászati medencének az orosz távol-keleti medencét tekintették.¹⁵ A Barents-tengeren a legfontosabb kereskedelmi halállomány az észak-keleti arktiszi tőkehal, melynek halászatáról és a halászati jogokról az ENSZ Tengerjogi Konvenciójának életbelépése után az Észak-Kelet-Atlanti Halászati Bizottság égisze alatt folytatták le a partmenti államok a kétoldalú tárgyalásokat. A Szovjetunió felbomlása után a megállapodások jelentős részét az ellenőrzés részbeni hiánya miatt nem tartották be, 1993-ban kialakított szabályozási és ellenőrzési mechanizmus vezetett oda, hogy a két ország a nézeteltérések ellenére képes együttműködni jelenleg a Barents-tengeri halászatot érintő kérdésekben.¹⁶ Az ezredfordulón azonban újabb konfliktusforrás keletkezett, nevezetesen részben az éghajlatváltozás részben pedig élettani okokra visszavezethetően csökkenni kezdett a tőkehalállomány. Tengerbiológusok és tengerkutatók ajánlották, hogy a két ország drasztikusan csökkentse az állományra kivethető

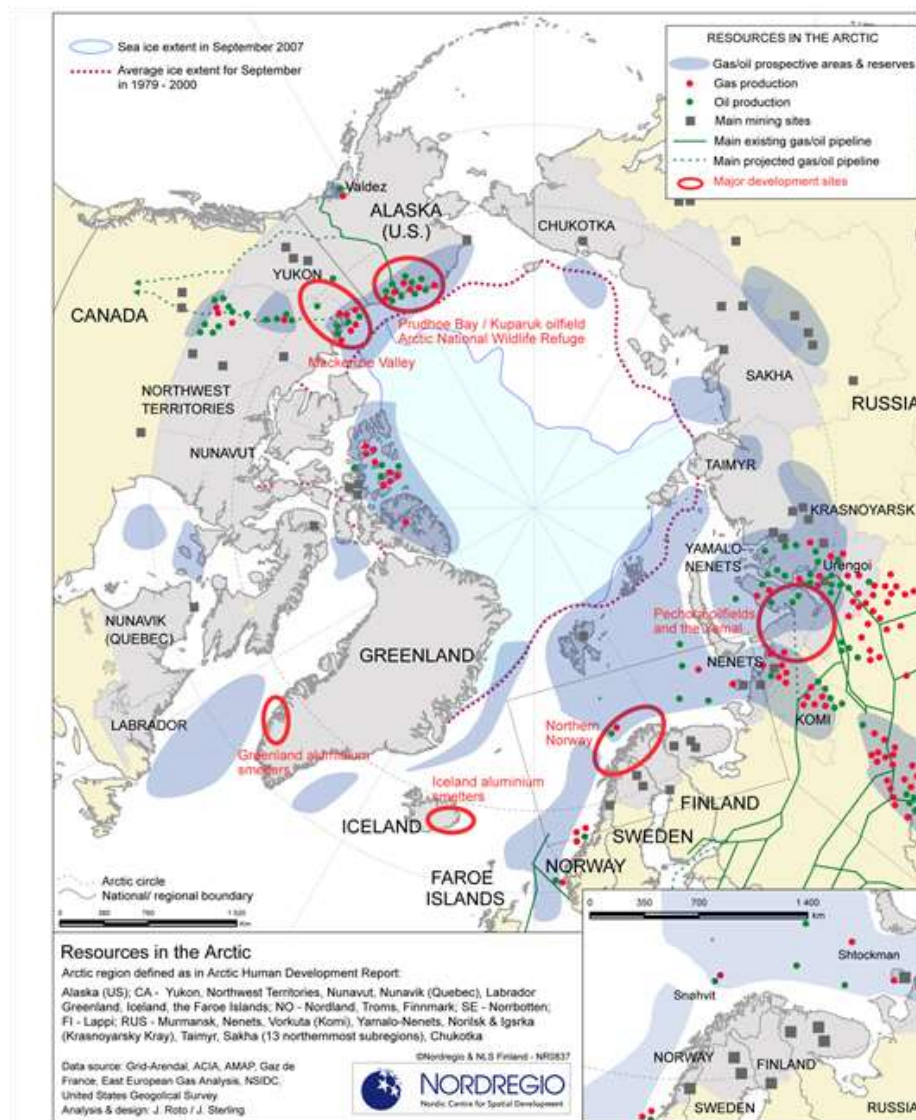
¹⁴ Forrás: http://www.menasborders.com/menasborders/border_focus/arctic.aspx letöltési idő: 2013-04-12 17:36

¹⁵ Geri Hønnerland: Norway and Russia in the Barents Sea – Cooperation and Conflict in Fisheries Management <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-20-9-11.pdf> letöltési idő: 2014-11-15 20:50

¹⁶ Geri Hønnerland and Anne.kristin Jørgensen: Implementing international agreements in Russia: Fisheries management, nuclear safety and air pollution control <http://www.fni.no/doc&pdf/GEH-ANK-GEP-2003-1.pdf> letöltési idő: 2014-10-02 20:57

halászati kvótákat.¹⁷ Bár Norvégia is elvben támogatta a kvóta csökkentést a norvég halászati ipar teljesen eltérő véleményen volt. Így a halászati csata egyben politikai csatározássá is fajult Oroszország és a NATO-tagállam Norvégia között.

Oroszország Északi-sark stratégiájának, valamint kül- és biztonságpolitikai dokumentumainak kiemelt prioritásai az energetikai iparral kapcsolatos fejlesztések, illetve az ezzel kapcsolatos védelmi célú beruházások előmozdítása. Az ország Északi-sark stratégiája kiemelt kérdésként kezeli az energetika politikát. A globális felmelegedés okozta éghajlatváltozás hatásainak egyik potenciális gazdasági lehetősége az arktiszi régióban levő feltáratlan szénhidrogén készlet felszínre hozása. Az amerikai Geological Survey által készített vizsgálatok azt mutatták, hogy az Arktisz rendelkezik a Föld legnagyobb kiaknázatlan kőolaj és földgázkészletével. Oroszország számára ez azért is fontos, mert ezeknek a szénhidrogén készleteknek a legnagyobb része az orosz Arktiszon található. A jelenleg ismert lelőhelyek az orosz Arktiszon részben kontinensen, részben pedig a territoriális vizeken találhatóak, mintegy 500 m-rel a tengerszint alatt.

¹⁷ Geri Hønnerland: Norway and Russia in the Barents Sea – Cooperation and Conflict in Fisheries Management <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-20-9-11.pdf> letöltési idő: 2014-11-15 20:50

Éppen ezért az orosz Északi-stratégia középpontjában a Barents-tengeren és az Északi-sark más részein levő energiaforrások birtoklása a stratégia középpontjában áll. Vlagyimir Putyin kormányfőként elmondott beszédében kijelentette, hogy az energiaforrások birtoklása orosz nemzeti érdek, ugyanakkor a katonai erő alkalmazását nem lehet kizárni, amennyiben megindul a verseny a régióban található energiaforrásokért. Továbbá, – mondta a miniszterelnök – a stratégia e pontja lehetőséget biztosít a helyi lakosság és az őshonos népcsoportok életkörülményeinek javítására, valamint ösztönzőleg hat a beruházásokra is.¹⁹ Bár az orosz külpolitika számára is a földgáz és kőolaj export prioritást jelent, mégis az arktiszi fel nem tárt lelőhelyekkel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy bár az északi régió klimatikus viszonyai között rendelkezésre áll a technológia a lelőhelyeken próbafúrásokat nem végeztek, így a feltárható mennyiség csak becsléseken alapulnak.

Az éghajlatváltozás hatására bekövetkező változások olcsóbbá tehetik az Északi-sark régióban a tengeri kőolaj és földgázmezők kitermelését, addig a szárazföldi infrastruktúrákban a permafroszt olvadása jelentős károkat okozhat. Putyin beszédében utalt rá, hogy az energetikai beruházások kivitelezésénél figyelembe veszik a legszigorúbb környezetvédelmi előírásokat.²⁰ A környezeti tényezők és a környezet biztonsága említése új elemként jelenik meg a dokumentumban.

Az Arktisz az orosz katonai gondolkodásban

Az Arktisz egy nagyon különleges helyet foglal el az orosz védelmi stratégiában. Mivel már az 1950-es évektől jelentős gazdasági potenciállal rendelkező iparágak és infrastruktúrák települtek a térségbe. Továbbá ezen a területen települ az északi flotta, melynek része az orosz nukleáris elrettentő erő.

A térség geopolitikai és geo-stratégiai felértékelődése után 2004-ben egy új tengeri doktrínát fogadott el az ország. A tengeri doktrína megállapítja, hogy a harmadik évezredben a civilizáció fejlődésének legfontosabb iránya a világ vízterületének és erőforrásainak a meghódítása lesz, amelyet a vezető tengeri hatalmak önállóan, vagy együttműködve, illetve egymással versengve folytatnak majd. Oroszország területi és geofizikai jellegzetességeit, valamint az átfogó és regionális nemzetközi kapcsolatokban betöltött helyét és szerepét figyelembe véve vezető tengeri nagyhatalomnak számít. Továbbá, hogy Oroszország számára a tengeri szállítás kiemelt szerepet tölt be, különösen olyan régiókban, ahol a tengeri hajózás az egyetlen (alternatíva nélküli) közlekedési ágazat, valamint a külkereskedelmi tevékenység egyetlen lehetséges módja. A távol-keleti és a legészakibb területek életfenntartásához továbbra is elengedhetetlenül szükséges a tengeri szállítás. Ennek biztosítása érdekében növelni kell az oroszországi hajózási társaságok

¹⁸ Forrás: <http://www.nordregio.se/en/Maps--Graphs/05-Environment-and-energy/Resources-in-the-Arctic/> letöltési idő: 2015-02-22 23:46

¹⁹ RIA Novoszty: Prime Minister Vladimir Putin speaks at the international forum The Arctic: Territory of Dialogue <http://www.arctic.ru/news/2010/09/prime-minister-vladimir-putin-speaks-international-forum-arctic-territory-dialogue> letöltési idő: 2014-10-20 21:33

²⁰ RIA Novoszty: Prime Minister Vladimir Putin speaks at the international forum The Arctic: Territory of Dialogue <http://www.arctic.ru/news/2010/09/prime-minister-vladimir-putin-speaks-international-forum-arctic-territory-dialogue> letöltési idő: 2014-10-20 21:33

részvételét a külkereskedelmi és a tranzit áruszállítás összességében; korszerűsíteni kell a kereskedelmi flottát; a hazai üzemekben ehhez megfelelő körülményeket kell kialakítani; meg kell őrizni a világelsőséget a nukleáris meghajtású jégtörő hajók építésében és üzemeltetésében; fejleszteni kell a parti, kikötői, navigációs infrastruktúrát.

A világtengerek nyersanyagainak kiaknázása elengedhetetlenül szükséges Oroszország nyersanyagbázisának kiszélesítéséhez, élelmiszer- és gazdasági függetlenségének megőrzéséhez. A nyersanyagkészletek megőrzése és további bővítése, a stratégiai nyersanyagtartalék létrehozása, a világtengerekből az ásványi kincsek és energiaforrások távlati kiaknázása érdekében meg kell határozni az Oroszországi Föderáció kontinentális talapzatának nyersanyagtartalmait; ki kell aknázni a világtengerek ásványi kincseit és nyersanyagghordozóit.

A világtengereken az Oroszországi Föderáció és szövetségesei fenyegetettségének elhárítása, nemzeti érdekeik biztosítása az orosz haditengerészet erejének megőrzésén alapul. A haditengerészetnek fel kell tartóztatnia az országot megtámadó katonai erőt, részt kell vennie az ország szuverenitásának biztosításában, védenie kell az ország jogait kizárólagos gazdasági zónájában és a kontinentális talapzaton. Fenn kell tartania a haditengerészeti jelenlétet a világtengereken, és az ország érdekeinek megfelelő katonai és békefenntartó műveletekben kell részt vennie.

A tengeri doktrínával és az Arktisz politikával összhangban, haditengerészeti politikában is megjelenik az ország arktiszi pozícióinak védelme:

A dokumentum kiemeli, hogy a haditengerészetnek biztosítani kell Oroszország jogait az Északi-sark térségében, valamint az orosz tevékenység szabadságának biztosítását a Fekete- és Kaszpi-tengeren és az ország kontinentális talapzatán. Kimondja, hogy az Azovi-tengert Ukrajna és Oroszország beltengereként kell rögzíteni, valamint biztosítani kell a haditengerészet egységeinek akadálytalan áthaladását a nemzetközi hajózásban használatos öblökon, szorosokon keresztül. Biztosítani kell a haditengerészeti erők külföldön való állomásoztatásának jogi hátterét, a Fekete-tengeri Flotta státusának nemzetközi jogi rendezését, valamint az orosz érdekek érvényesülését az ország területi tengerei, kizárólagos gazdasági zónája és kontinentális jellegének kijelölésében.

Mint ahogy a dokumentumokból is kitűnik a geo-stratégiai felértékelődő régióban a tét óriási, hiszen az orosz flotta jelenleg csak a NATO-tagállamok területének érintésével képes kijutni az Atlanti-óceánra. Mindez folyamatos feszültséget generál Oroszország és a NATO kapcsolataiban. Stratégiaileg ezért szeretné az orosz flotta növelni Barentsburg és az orosz halászok védelmét. Ennek érdekében Oroszország 2008 nyarán hadgyakorlatot tartott a Spitzbergák közelében.²¹ A stratégiai terv az, hogy ezek a gyakorlatok rendszeresek legyenek. Emellett az Északi flotta is növelte aktivitását a térségben. A hidegháború vége óta először repültek át stratégiai bombázók a térség fölött. A repülések negatív visszhangokat váltottak ki a parti országokból. Közben a védelmi minisztérium bejelentette, hogy egy új különleges erőt hoz létre Oroszország arktiszi politikájának támogatására.

Oroszország Arktiszi politikájának változása

²¹ Russia sends Navy vessels to Spitsbergen <http://barentsobserver.com/en/node/21779> letöltési idő:2015-02-12 20:12

Oroszország az Északi-sark régió fejlesztését stratégiai prioritásként határozta meg. Vlagyimir Putyin orosz elnök pedig kijelentette, hogy az Északi-sarkvidék erőforrásai nemzetbiztonsági, katonai, politikai, gazdasági, technológia és környezetvédelmi szempontból kiemelkedő fontosságúak²². Oroszország ugyan hagyományosan az Északi-sark Tanács tagállamait tekinti partnernek a régióval kapcsolatos kérdések megoldásában és általában a nyugat-európai országok az orosz energia elsődleges felvevő piacai, azonban az ország ukrán válság és a Krím-félsziget annektálásának hatására ezekkel a partnereivel „elhidegült” a viszonya. Ennek hatására az orosz vezetés érdeklődése az ázsiai és csendes-óceáni régiók felé fordult. A jelenleg is hozzáférhető politikai dokumentumok már tükrözik ezt a fordulatot, mely még markánsan nem érzékelhető. Az orosz energetika politikában bekövetkező változások és a keleti piacok felé fordulás első sorban Kína, mint stratégiai partner elfogadásában jelenik meg. Ez azonban nemcsak a kutatók, hanem a kormány és ellenzéke között is jelentős vitákat generál, mert egészen az ukrán válság hatására bevezetett szankciók életbelépéséig Oroszország igyekezett megakadályozni Kína terjeszkedését az Arktiszon. Azonban a bekövetkezett politikai változások elkerülhetetlenné tették, hogy Oroszország a kieső nyugati energetikai partnereit ne keleti országokkal próbálja meg pótolni. Kína, mint feltörekvő gazdaság jelentős gazdasági potenciállal rendelkezik, ugyanakkor hatalmas nyersanyag igényrel is. Az orosz energetikai szektor jelentős része tőke és technológiai importra szorul, melyet jelenleg Kína képes kielégíteni. Ugyanakkor Oroszország eddig nem engedte be a kínai cégeket a kutatás-termelési projektekbe. Az ukrán válság miatt kiadott nyugati szankciók és a politikai nyomás együttesen katalizátorként hatnak az orosz politikai vezetésre, melyben egyre kisebb a politikai félelem Kínától és egyre erősebb a gáz és más energetikai beruházások befejezésének igénye. Mindezek ellenére a két ország között fennálló politikai és társadalmi, gazdasági problémák akadályozzák a felmerülő problémák gyors rendezését. Kína és Oroszország ugyanakkor a Távol-Keleten, illetve Szibériában számos közös fejlesztést hajt végre. Felmerül a kérdés, hogy Oroszország mennyire elkötelezett hosszútávon a keleti partnerek mellett? Erre a kérdésre jelenleg nem tudunk egyértelmű választ adni.

ÖSSZEGZÉS

Ebben a tanulmányban néhány szempont kiemelésével mutattam be Oroszország Arktiszi stratégiáját, illetve néhány hozzákapcsolódó más stratégiai elemet. Úgy gondolom, hogy Oroszország kapcsán nemcsak az Európa perifériáján elhelyezkedő térséget kell fokozottabban figyelnünk, hanem mindazokat a kihívásokat és gyengeségeket, melyek a régióban bekövetkező változásokat generálják.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Continental boundary Norway-Soviet Union” International Boundary Study Series A Limits of the Sea <http://www.state.gov/documents/organization/61609.pdf> letöltési idő: 2014-03-14
- [2] Forrás: <http://www.nordregio.se/en/Maps--Graphs/05-Environment-and-energy/Resources-in-the-Arctic/> letöltési idő: 2015-02-22
- [3] Forrás: http://www.menasborders.com/menasborders/border_focus/arctic.aspx letöltési idő: 2013-04-12
- [4] G. D. Oleinik, Prisutstvie Rossiiskoi Federatsii na arhipelag Shpitsbergen: politiko-pravovye, ekonomicheskie i gumanitarnye aspekty, The Council of the Federation Committee on Northern Territories and Indigenous Minorities Issues, www.severcom.ru letöltési idő: 2009-06-13

²² Meeting of the Security Council on state policy in the Arctic, 22 Apr. 2014, <http://eng.kremlin.ru/news/7065> letöltési idő: 2015-02-23 20:13

-
- [5] Geri Hønnerland: Norway and Russia in the Barents Sea – Cooperation and Conflict in Fisheries Management <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-20-9-11.pdf> letöltési idő: 2014-11-15
 - [6] Geri Hønnerland and Anne.kristin Jørgensen: Implementing international agreements in Russia: Fisheries management, nuclear safety and air pollution control <http://www.fni.no/doc&pdf/GEH-ANK-GEP-2003-1.pdf> letöltési idő: 2014-10-02
 - [7] Geri Hønnerland: Norway and Russia in the Barents Sea – Cooperation and Conflict in Fisheries Management <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/RAD-20-9-11.pdf> letöltési idő: 2014-11-15
 - [8] IPCC jelentés: Climate Change 2007: Synthesis Report, http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/syr/ar4_syr.pdf letöltési idő: 2011-10-09
 - [9] Katarina B Zysk: Russian military power and the Arctic The EU-Russia Centre Review Issue Eight Russian Foreign Policy 80-86.p. http://www.eu-russiacentre.org/wp-content/uploads/2008/10/review_viii_final_13_10.pdf letöltési idő: 2013-02-14
 - [10] Lassi Heininen: High North in world politics and changing geopolitics of north http://www.petrstu.ru/Faculties/Politology/ISSK'10/Heininen_High_North.ppt letöltési idő: 2012-05-23
 - [11] Russia in the Arctic Hadtudományi Szemle on-line 2012/3-4 szám 166-175. oldal http://hadtudomanyiszemle.zmne.hu/files/2012/2012_2/2012_2_rv_marton_andrea_166_175.pdf letöltési idő: 2014-04-15
 - [12] Meeting of the Security Council on state policy in the Arctic, 22 Apr. 2014, <http://eng.kremlin.ru/news/7065> letöltési idő: 2015-02-23
 - [13] Norway, Russia Agree on Arctic Border Compromise http://www.rigzone.com/news/article.asp?a_id=91662 letöltési idő: 2014-02-25
 - [14] Orosz Föderáció Arktisz stratégiája: <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html> letöltési idő: 2012-05-23
 - [15] Padányi József: Az éghajlatváltozás hatása a biztonságra és a katonai erő alkalmazására. Budapest: Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, 2010. Védelmi tanulmányok, ISSN 1216-4704; 63.
 - [16] RIA Novosztj: Prime Minister Vladimir Putin speaks at the international forum The Arctic: Territory of Dialogue <http://www.arctic.ru/news/2010/09/prime-minister-vladimir-putin-speaks-international-forum-arctic-territory-dialogue> letöltési idő: 2014-10-20
 - [17] RIA Novosztj: Prime Minister Vladimir Putin speaks at the international forum The Arctic: Territory of Dialogue <http://www.arctic.ru/news/2010/09/prime-minister-vladimir-putin-speaks-international-forum-arctic-territory-dialogue> letöltési idő: 2014-10-20 21:33
 - [18] Russia sends Navy vessels to Spitsbergen <http://barentsobserver.com/en/node/21779> letöltési idő: 2015-02-12 20:12
 - [19] Treaty with Russia <http://memory.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=llsl&fileName=015/llsl015.db&recNum=572> letöltési idő: 2014-03-15
 - [20] The grey zone agreement of 1978 <http://www.fni.no/doc&pdf/FNI-R1309.pdf> letöltési idő: 2014-12-20